

УДК 378:[37.011.3-051:78]

Валерія МОЛЧАНОВА-ДОЛІНКО,

orcid.org/0000-0002-6783-6625

аспірант кафедри педагогіки

Криворізького державного педагогічного університету

(Кривий Ріг, Україна)

СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

У статті розглядається становлення майбутнього учителя музичного мистецтва в умовах сучасності. Висвітлюється й аналізується роль розглядувального процесу під час професійного навчання студента. Здійснено спробу осмислення сутності поняття «креативність», розкриття особливостей творчої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах сучасності, які прагнуть самовдосконалюватися під час навчання, застосовуючи креативний підхід для професійного становлення; вивчити й дослідити значимість поняття «креативність» для педагога-музиканта.

Ключові слова: професійна діяльність, професійність, креативність, креативний підхід, комп'ютерні технології.

Valeria MOLCHANOVA-DOLINKO,

orcid.org/0000-0002-6783-6625

Postgraduate Student

of Kryvyi Rih Pedagogical University

Department of Pedagogics

(Kryvyi Rih, Ukraine)

FORMATION OF THE FUTURE TEACHER OF MUSIC IN THE CONDITIONS OF THE PRESENT

The article is devoted to the disclosure of the question of becoming a future teacher of music in the conditions of the present. It analyses the role of this produces in the process of professional learning. The author covers and analyzes the role of the process under consideration during the professional training of the student. An attempt is made to comprehend the essence of the notion of creativity. The author of the article tried to comprehend of the concept of creativity, to reveal the features of the creative activity of future teachers of musical art in the modern conditions, who seek to improve themselves during the period of training while using a creative approach for professional development; the author explored the meaning of the concept of creativity for a music teacher.

The novelty of theoretical results is to specify the content of the creative thinking of the individual, which is characterized by the ability to solve the problem beyond the special training, the tendency to creative communication with art, to a deeply individual vision of the artistic world that does not fit into the stereotyped framework of the established and generally accepted; provides for the creation of original products of their own creative activity while studying the subject. The practical significance of the results presented is to develop criteria that determine levels of manifestation of musical creativity (improvisation), including work on a model, on the basis of previous performance experience or the creation of entirely new music, composer creativity, which involves the search, development, variation and the final selection of new musical structures, as well as through the interpretation and artistic expression of the musical text. The scientific view of creativity as a universal feature of the personality of a person, in particular, the future specialist whose task is to enhance the creative potential of the individual involves defining an understanding of creativity. Creativity is understood by us as a process of creating something new, and the process is not programmed, unpredictable and sudden. Let's emphasize the fact that the value of a creative act and its novelty for a large group of people, for society or for humanity in general, are not taken into account. The main thing is for the result to be a new meaning for the "creator". An independent, original decision by the student of tasks that already has an answer will be a creative act, and it should itself be valued as a creative person.

Key words: professional activity, professionalism, creativity, creative approach, computer technology.

Постановка проблеми. Умови сучасного життя освітнього суспільства потребують креативного вчителя музичного мистецтва, який першим реагує на зміни, що відбуваються навколо, є людиною ініціативною, творчою, зацікавленою у своїй праці та її результатах і завжди перебуває в пошуку чогось

нового актуального насамперед для музичного життя. Музичне мистецтво – особливий вид інтелектуальної діяльності особистості, у якій виявляються різні рівні майстерності майбутніх спеціалістів, що означає, що педагог-музикант передусім повинен спрямовувати власну пізнавальну активність у

процес навчання для самовираження, самовдосконалення під час професійної діяльності. Поняття «креативність» має головне значення саме для творчої особистості, яка розвивається в умовах сучасності. Розглянемо порушені аспекти питання більш детально.

Аналіз досліджень. У сучасних наукових працях з різних теоретичних поглядів розкривається питання пошуку професіонального становлення майбутнього вчителя в умовах сучасності. Найбільш представленими є роботи з визначення здібності студента самостійно організувати навчання (В. Буряк, О. Конопкін, О. Осницький, Г. Штельмах). Визначена характеристика суб'єктності студента як усвідомлена регуляція пізнавальної діяльності (К. Абульханова-Славська, І. Зязюн, О. Киричук, І. Лернер, М. Махмуров, І. Лернер, М. Скаткін, Н. Талізана).

Вивчення креативності як розумової діяльності, у результаті якої утворюються нові ідеї й поняття або нові взаємозв'язки між уже наявними ідеями й поняттями під час музичної діяльності суб'єкта, дослідила Б. Меркер (Меркер, 2006). У розглядуваному аспекті креативність розуміється як рушійна сила не лише поступального фахового зростання, а й особистісного рефлексійно позначеного розвитку, коли професіоналізм набуває ознак творчого відтворення дійсності через призму музичної діяльності.

Дж. Гілфорд виокремив основні параметри креативності. Американським науковцем Р. Стернбергом запропоновано концепцію креативності, яка має назву «теорія інвестування». П. Бурнард (Pamela Burnard), М. Баррет (Margaret Barrett), М. Чиксентмихаї (Mihaly Csikszentmihalyi) розкрили феномен «креативність» з різних позицій саме музичної діяльності особистості під час професійного становлення фахівця.

Мета статті. Головною метою дослідження є розкрити особливості творчої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах сучасності, які прагнуть самовдосконалюватися під час навчання, застосовуючи креативний підхід для професійного становлення; вивчити й дослідити значимість поняття «креативність» для педагога-музиканта; розробити плани уроків використовуючи мультимедійні засоби й перевірити їх ефективність на практиці.

Виклад основного матеріалу. Дж. Гілфорд (Гілфорд, 1965) виокремлює чотири основні параметри креативності:

- 1) оригінальність – здатність продукувати окремі асоціації, незвичайні відповіді;
- 2) семантичну гнучкість – здатність виокремлювати головний показник об'єкта й запропонувати новий спосіб його використання;

- 3) образна адаптивна гнучкість – здатність змінити форму стимулу в такий спосіб, щоб побачити в ньому нові ознаки та можливості для використання;
- 4) семантична спонтанна гнучкість – здатність продукувати різні ідеї в нестандартній ситуації.

При цьому загальний інтелект не вноситься до структури креативності. Наприклад, студенти здатні провести паралель між метафорою вірша, твору образотворчого мистецтва й театральної метафори.

Науковий погляд на креативність як універсальну рису особистості людини, зокрема майбутнього спеціаліста, завданням якого є активізація творчого потенціалу особистості, передбачає визначення розуміння творчості. Творчість розуміється нами як процес створення чогось нового, причому процес не запрограмований, непередбачуваний і раптовий. Наголосимо на тому, що не враховується цінність творчого акту і його новизна для великої групи людей, для суспільства або взагалі для людства. Головне, щоб результат був новим значущим для «творця». Самостійне, оригінальне вирішення студентом задач, які вже мають відповідь, буде творчим актом, а його самого вже варто оцінювати як творчу особистість.

Зауважимо, що, згідно з іншим трактуванням, не кожна особистість варто вважати творчою особистістю або творцем. Для вказаної позиції, окрім незапрограмованого процесу створення нового, береться до уваги цінність нового результату, який повинен бути загальнозначущим, хоча його масштаб може бути різним. Важливою рисою творця є сильна і стійка потреба у творчості. Творча особистість бачить у творчості головну мету й основний, а саме креативний, зміст свого життя.

Б. Меркер досліджує креативність через призму активної творчої діяльності музиканта-виконавця й визначає види музичної креативності залежно від:

- 1) умов музикування (під час виконання в реальному часі (“performance”) чи підготовки до виконання (“preparation”));
- 2) змісту музичної діяльності (створення нового музичного тексту (“novelty”) чи дотримання сучасних традицій (“fidelity”)) (Меркер, 2006).

Отже, музична креативність може виявлятися в імпровізації (включаючи роботи за взірцем, на основі попереднього виконавського досвіду чи створення абсолютно нової музики), композиторській творчості (яка передбачає пошук, розроблення, варіювання й кінцевий вибір нових музичних структур), а також через інтерпретацію та художнє вираження музичного тексту (Меркер, 2006).

Саме креативна здатність ґрунтується на творчій фантазії, яка є синтезом уяви та емпатії (перевтілення). Завданням майбутнього вчителя музичного

мистецтва є активізація цієї творчої фантазії, яка, у свою чергу, активізує креативність і розвиває вроджені творчі здібності й креативне мислення особистості під час навчання.

Я. Пономарьов говорить, що лише людина з розвиненою загальною здатністю спроможна на високу творчу діяльність. Продукт творчості значиться як побічний результат мислення, спрямованого на вирішення проблемних ситуацій чи завдань. Креативна особистість, якщо порівнювати її з рекреативними особистостями, володіє вищою мотиваційною напруженістю й сенситивністю, чутливістю до побічних продуктів власної пізнавальної активності (Пономарьов, 1976).

М. Чиксентмихаї визначає десять характерних рис креативної особистості, до яких належать: 1) поєднання в особистісному сприйнятті енергійності й розслабленості; 2) креативні люди розумні та водночас по-дитячому наївні; 3) вони грайливі, але й дисципліновані (відповідальні/безвідповідальні); 4) вони наділені багатою фантазією та уявою, але й бачать межу реальності; 5) творчі люди, як правило, поєднують у собі риси екстравертів та інтровертів; 6) вони водночас сором'язливі й гордовиті; 7) їм характерні гендерні ознаки чоловічої та жіночої статі; 8) вони бунтівники й водночас консерватори; 9) творчі люди надзвичайно захоплюються своєю роботою, але також вони можуть бути надто критичними до себе і своєї творчості; 10) у них періоди страждань і творчих мук постійно змінюються періодами сильного задоволення від своєї праці (Чиксентмихаї, 1996).

М. Чиксентмихаї зазначає, що творча особистість повинна бути багатогранною та гнучкою, уміти комунікувати з навколишнім світом без конфліктів; бути завжди готовою до діалогу й самокритики; не лише поєднувати в собі фахівця у сфері мистецтва, а й бути відкритим до нових знань.

На нашу думку, завдяки використанню вищезазначених складових вимог розвитку креативної особистості під час навчання ми отримуємо високий рівень майбутнього спеціаліста з музичного мистецтва в умовах сучасності, яка потребує саме такого результату.

Нині в суспільстві України здійснюються перетворення, зумовлені соціальним запитом на високий рівень освіченості, культури, професіоналізму фахівця, зокрема вчителя музики. Джерела багатьох змін приховані в нових засобах отримання, збереження й використання інформації. Ми перебуваємо в стані переходу від індустріальної епохи до інформативної. Це свідчить про необхідність брати до уваги чинник доцільності оброблення обсягу інформації, що постійно зростає.

Комп'ютерні технології навчання повинні підпорядковуватися законам простоти мотивів візуальної моделі на основі спрощення й наочності. Останнє можна обґрунтувати правилом групування фігур за принципом подібності. Невипадково дослідник-мистець Р. Арнхейм підкреслює, що сприйняття не може бути досягнуте шляхом складання окремих елементів поза розумінням цілісної інтегрованої структури (Арнхейм, 1974).

Доведено, що принцип наочності і простоти як інтегрований механізм у сфері мистецтва й навчальному процесі базується на фундаментальній структурі життєвого досвіду. Саме в цьому аспекті доцільно розглядати принцип схематизму Р. Арнхейма, що є одним із перцептивних процесів.

Отже, створення дидактичних матеріалів для комп'ютерного навчання потребує впровадження структурно-функціонального аналізу, який забезпечує поєднання елементів абстракції та схематизму, коли особистість розглядається як цілісно-раціональний чуттєвий об'єкт. Водночас це не свідчить про сформованість рефлексії щодо встановлення зв'язків між простором онтологічного образу і власним досвідом майбутнього спеціаліста.

Методологічною засадою технологічного підходу до навчання в музичних аудиторіях стало використання програмованих дидактичних матеріалів, які використовувались як засіб підвищення ефективності самостійної роботи студентів, посилення принципу наочності з урахуванням чинника – креативності у змісті професійної діяльності суб'єкта.

Із цією метою використовувався синтезатор, за допомогою якого ми брали до уваги таке:

1) доцільна організація ситуації формування інтелектуальних здібностей на основі креативності, яка б забезпечувала реалізацію функцій режисера майбутнім учителем музики безпосередньо під час професійної діяльності;

2) формування ставлення студентів до самостійної роботи зі створенням оригінальних дидактичних матеріалів за допомогою спеціальних вправ на основі впровадження художнього принципу монтажу, що сприяє особистісному усвідомленню дидактичного матеріалу, скерованого на професійну діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Для проведення педагогічного діагностування рівнів підготовки студентів музичного факультету мистецтв на основі креативного підходу до навчання нами розроблені плани уроків, які допомогли визначити критерії й показники дослідження (експерименту). Аналіз результатів відображено в таблиці 1.

У ході наукового дослідження для ефективності формування рівнів підготовки студентів музичного факультету мистецтв на основі креативного підходу

**Динаміка формування рівнів підготовки студентів
музичного факультету мистецтв на основі креативного підходу до навчання**

Критерії оцінювання	Рівні сформованості підготовки студентів	Показники (%)			
		До експерименту		Після експерименту	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
I. Формування елементарних понять	Низький (репродуктивний)	43,5	41,1	31,1	5,6
II. Формування мотивації до оволодіння знань на основі креативного підходу до навчання	Продуктивний	35,1	39,2	41,2	32,9
III. Формування понять, що включають елементи новизни під час професійної діяльності студентів	Варіативний	9	9,1	12	23
IV. Формування вміння до творчої самореалізації, а саме вміння трансформувати знання в компетентність	Високий (креативний)	12,4	10,6	15,7	38,5

до навчання ми синтезували вербальну, візуальну, звукову й рухову інформації, поєднували абстрактно-логічні та предметно-образні форми наочності, підвищували мотивацію навчання за рахунок єдності пізнання й аналізування, емоційності й образності форми викладу навчального матеріалу, можливості вибору студентом темпу та послідовності діяльності, обсягу матеріалу, що вивчається.

Результати засвідчують, що після проведення формувального експерименту значно зросла кількість студентів високого рівня в експериментальній групі, що суттєво переважає аналогічні показники в контрольній групі. Більшість студентів контрольної групи становила (41,2%), значна частина залишилася на низькому рівні (31,1%), тоді як в експериментальній такі показники зменшилися, відповідно, на 6,3% та 35,5%; більшість респондентів показала високий рівень сформованості підготовки (38,5%).

Отже, суттєвому підвищенню рівнів сформованості підготовки студентів музичного факультету мистецтв на основі креативного підходу до навчання сприяло упровадження розробленої методики. Отримані результати експерименту засвідчують її дієвість та ефективність, надають підстави стверджувати про доцільність використання запро-

понованої методики під час професійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Висновки. Підводячи підсумок аналізу становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва в умовах сучасності, наголосимо, що в основі окресленого процесу лежить як креативність студента, так і його загальна музично-художня професійність і досвід особистості. Розвиваючись як майбутній спеціаліст високого рівня, особистість отримує цінне підґрунтя для ґрунтовного пізнання як музичних, так і художніх процесів у мистецтві й суспільстві, що стимулює в неї вираження власної думки про об'єкт чи процес пізнання, світоглядної позиції, дає свободу під час вибору того чи іншого музичного матеріалу для навчання. Майбутній учитель музичного мистецтва повинен постійно вдосконалювати свої творчі, виконавські, професійні навички, при цьому достатньою мірою самовиражатися для створення власної інтерпретації бачення сучасного світу через призму креативного підходу до музичного життя під час професійної діяльності. Особливе місце в цьому належить процесу спрямування власного педагогічно-інноваційного потенціалу на готовність до професійного становлення фахівця з музичного мистецтва саме в умовах сучасності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. Москва: Прогресс, 1974. 392 с.
2. Гилфорд Д. Три стороны интеллекта. Психология мышления / ред. А. М. Матюшкин. Москва: Прогресс, 1965. 525 с.
3. Пономарев Я. А. Психология творчества. Москва: Наука, 1976. С. 33–35.
4. Csikszentmihalyi M. Creativity: The Work and Lives of 91 Eminent People [online]. Harper Collins, 1996. URL: <https://www.psychologytoday.com/articles/199607/the-creative-personality>.
5. Merker B. Layered constraints on the multiple creativities of music. Musical Creativity: Multidisciplinary Research in Theory and Practice / eds. Irene Deliege and Geraint Wiggins. Hove, UK: Psychology Press, 2006. P. 25–41.

REFERENCES

1. Arnheym R. *Iskusstvo i vizualnoe vospriyatie* / R. Arnheym. – M.: Progress, 1974. – 392 s. [in Russian].
2. Gilford D. *Tri storony intellekta* / D. Gilford // *Psihologiya myishleniya* / Red. A. M. Matyushkin. – M.: Progress, 1965. – 525 s. [in Russian]
3. Ponomarev Ya. A. *Psihologiya tvorchestva* / Ya. A. Ponomarev. – M.: Nauka, 1976. – S. 33–35 [in Russian].
4. Csikszentmihalyi M. *Creativity: The Work and Lives of 91 Eminent People* [online] / M. Csikszentmihalyi. – Harper Collins, 1996. – Available from: <https://www.psychologytoday.com/articles/199607/the-creative-personality>.
5. Merker B. *Layered constraints on the multiple creativities of music* / B. Merker // *Musical Creativity: Multidisciplinary Research in Theory and Practice* / eds. Irene Deliege and Geraint Wiggins. – Hove, UK: Psychology Press, 2006. – P. 25–41.